

■ MIRA
IOSIF

Jurnal teatral: CALIFORNIA

Los Angeles, Meccă a filmului, nu este și Meccă teatrului. Firește, aici, în „Downtown“ (centru) se află faimosul Music Center, un ansamblu arhitectonic elegant, monumental și sobru, ce reunește trei teatre, dintre care binecunoscutul **Marc Taper Forum**. Aici, risipite printre zecile de așezări-satelit, care, de la coasta Pacificului — înapoi spre est, pe o sută de kilometri, și adînc spre nord-vest — pînă dincolo de valea San Fernando, alcătuiesc laolaltă metropola al cărei nume întreg este „El Pueblo de Nuestro Señora la Reina de Los Angeles“, se află puzderie de teatre. Aici, zilnic și chiar de cîteva ori pe zi, se reprezintă, cu multă publicitate, succedee de montări mai mari, mai mici, show-uri, cu un actor, cu zeci de actori, dramatice, comice, muzicale, placide, agresive, banale, șocante, modeste, fastuoase; totuși, faima artistică a locurilor nu e îndatorată Thaliei...

...La Los Angeles, în arșița unui iulie ce bătea recordurile temperaturilor înalte, în fața nesfîrșitelor titluri înșirate în „Los Angeles Times“, în paginile, multe, de „Entertainment“ (distracții), în fața amuzantelor, sofisticatelor sau dimpotrivă platelor și nătîngelor reclame de spectacol, m-am decis să apelez la sfaturile confrăților, ale colegilor întru cronică teatrală...

În zgîrie-nori-ul ce ocupă o stradă, a doua, în cvartalul Chandler, la „Los Angeles Mirror“, „bancă“ a presei din sudul Californiei, la etajul III, într-o încăpere confortabilă, ce cuprinde o uriașă masă, într-adevăr rotundă, criticii Sylvie Drake și Dan Sullivan, amabili, săritori, cu o familiaritate tipic americană ce îngăduie imediat tutuirea, emit judecăți de valoare, lipesc etichete, pun note și împart categoric spectacolele în două grămezi, conform criteriului imbatabil al timpului,

pierdut sau cîștigat; se contrazic în detalii, se tachinează reciproc pentru preferințe și se pronunță la unison în privința puținelor montări pe care „negreșit trebuie să le văd“. Lista nu e foarte lungă, sîntem totuși în vară (deși în California nu există un anume anotimp al vacanței), marea stagiune la **Music Center** începe în septembrie, dar cîte ceva se mai poate „viziona“ și acum, în Los Angeles și în împrejurimi: la **Marc Taper Forum** s-a mai prelungit cu cîteva zile, în urma succesului de public, seria reprezentațiilor cu piesa **Division Street**; iar alături, în Teatrul **Ahmanson**, sediul lui **Civic Light Opera**, se mai joacă musicalul **Umbrelele din Cherbouurg**, în regia compatriotului nostru Andrei Șerban; în apropiere, la Santa Barbara, se află în turneu binecunoscutul **American Conservatory Theater** din San Francisco, academia dramaturgiei naționale; mai la sud, dar nu foarte departe, la San Diego, se desfășoară tradiționalul festival Shakespeare... Mai sînt și teatrele mici, cele de 99 de locuri... Evident, mi se spune, cei care vin din România, „țara regizorilor“, nu pot fi impresionați atît de ușor... Sylvie Drake, critic cu vechime, de zece ani la „Times“, cu stagii de regie, animatoare a unor companii teatrale (**Pasadena Playhouse**), e entuziasmată de faptul că fiica ei, Jessica, studentă la școala de teatru „Julliard School“, din New-York, lucrează cu Liviu Ciulei, „a avut marea șansă să fie distribuită de el, într-o piesă de Wedekind...“ Sylvie Drake e sensibilă la stilul regizorilor români: a urmărit repetițiile lui Andrei Șerban pe scena lirică și i-a publicat un amplu interviu; anul trecut, la Paris, a văzut un mare spectacol semnat de Lucian Pintilie. Acum îmi atrage discret atenția că, „evident, pentru cei ce vin din Europa, teatrul jucat la Los Angeles...“

Marc Taper Forum: „Division Street“

...E un teatru tînăr! Fac această banală constatare, văzînd cel mai renumit teatru al Californiei de Sud, **Marc Taper Forum**. Înfîințat în 1967, născut prin eforturile nucleului teatral numit **Theatre Group**, găzduit pe atunci la UCLA*, noul teatru, stimulat de programul artistic al lui Gordon Davidson, conducătorul său, personalitate marcantă a regiei de peste ocean, a devenit una dintre cele mai bune companii permanente din Statele Unite. „Avem cîteva direcții de atac sau programe, concretizate în serii de spectacole și complexe acțiuni artistice — îmi

* UCLA, Universitatea din California, Los Angeles.

spune Gordon Davidson, totodată și președintele puternicei asociații **Theater Communications Group** — rețeaua națională a teatrelor profesioniste necomerciale. La **Taper Forum** (scenă elisabetană, sala de 887 de locuri) urmărim să oferim publicului un repertoriu în primul rînd clasic, și mai ales piese în premieră absolută pe coasta de vest. Apoi — și aceasta mi se pare secțiunea cea mai importantă a instituției noastre — am introdus ceea ce se numește **New Theatre For Now** (teatrul nou de actualitate), un program de pionierat în explorarea și stimularea unor noi piese, ca și în lansarea unor nume noi de regizori și autori. Folosind marea scenă a **Forumului** pentru serii scurte de reprezentații, atragem atenția publicului asupra noilor voci din dramaturgie, convertindu-l la modalități scenice mai îndrăznețe. Între 1967 și 1975 (continuă el, vibrînd de o mîndrie pe care noi, cei care milităm pentru promovarea dramaturgiei originale, o înțelegem, fiindu-mi, mie, familiară, de asemenea, pasiunea cu care directorul american se lansează și în statistici !), am lansat 67 de piese noi, originale, scrise de 55 de dramaturgi". Anunțarea **Taper Forumului** în producerea de noi texte e vădită și în laboratorul **Forumului**, **The Lab**, atelier cu spectacole pentru invitați. Un studio experimental, cum am spune noi, cu dramaturgi „în rezidență", găzduiți de teatru și obligați să scrie pentru el; în „Lab", în stagiunea 1977—1978, s-au prezentat 19 producții, piese noi, scenarii colective, adaptări după lirica și proza americană a secolului 19, montări cu scop educativ, prezentate în școli și în instituții de reeducare. **Marc Taper Forum** are și un proiect teatral bazat pe improvizații, destinat tineretului, copiilor mai ales, prezentîndu-le diverse experiențe artistice menite să le dezvolte imaginația și creativitatea. Înțeleg că **Division Street**, de Steve Tesich, corespunde din toate punctele de vedere mobilurilor teatrului. O piesă nouă, originală, de actualitate, o premieră mondială, care pentru acest tînăr dramaturg, autor de nuvele și scenarist, înseamnă, acum, într-o anumită măsură, **consacrarea**. **Division Street** este numele unei străzi din Chicago, o zonă de frontieră a orașului, despărțind vestul bogat de estul sărac, cartierele albilor de ghettoul negrilor; **Division Street** este hotarul dintre două lumi, și nu întîmplător Steve Tesich și-a ales acest titlu metaforic pentru scrierea lui, nesupusă canoanelor vreunui gen. Un eseu, un pamflet, o meditație sociologică pe tema, devenită adevărată obsesie pentru intelectualii americani: anii '60. Personajele, o galerie întregă de tipuri „californiene", un ame-

Scene din Division Street la Marc Taper Forum.

Sus : Andra Akers și Anthony Holland

Jos : Didi Conn și Justin Lord

stec colorat de etnii, de profesioni și de comportamente specifice, evocă printr-o vervă acidă, cu un haz pe alocuri buf, alteori trist, chiar amar, într-un amestec paradoxal de cinică detașare și pasionată implicare, epoca marilor mișcări contestatare, a marșurilor și cîntecelor, a demonstrațiilor și exploziilor de solidaritate comunitară; epoca pe care o asociem cu războiul din Vietnam, și cu mutațiile produse în structurile psiho-sociale ale Americii. Montarea e semnată de un tînăr director de scenă, Tom Moore, regizor cu un palmares bogat de producții pe Broadway, la San Francisco, la **Guthrie Theater** din Minneapolis, la **Arena Stage** din Washington. Reprezentația e pusă la punct ca un mecanism de precizie, bine uns, cu un ritm năucitor, pedalînd pe gag și poantă, stîrnînd în trombe risul, desenînd deopotrivă de caricatural și de nostalgic, de patetic și de ironic, avînturi mai degrabă nonconformiste, decît revoluționare. Publicul recunoaște cu veselie anumite întîmplări, sau nume des invocate, pare să se amuze copios de tușele parodice, și în același timp se îndușoșează, rememorîndu-și elanurile juvenile, spiritul de frondă, care acum pare că s-a dizolvat. Prin insistența cu care se relansează cîntece ale anilor '60, apeluri la acțiune, lozinci și sloganuri bine cunoscute, ghicesc intenția realizatorilor de a activa sala, de a trezi tineretul american din amotînire. Finalul mi se pare de-a dreptul agitatoric, amintîndu-mi de o montare văzută la Moscova, la Teatrul Comsomolului Leninist : din podul scenei coboară uriașul drapel cu stele și dungi, și întreaga asistență, în picioare, întorcîndă, împreună cu actorii, cîntecul despre Martin Luther King, proclamînd credința în Visul American. „Vremurile grele cer cîntece bune“, această replică-butadă din piesa e sprijinită prin „decorul“ muzical al montării, care vrea parcă să confirme, prin forța și frumusețea melodiilor, cît de grele sînt problema inflației, a șomajului sau a petrolului, chestiuni publicistic dezbătute în spectacol...

„Umbrelele din Cherbourg“

Semnătura lui Andrei Șerban pe afișul lui **Ahmanson Theatre**, clădire învecinată **Forumului** în același **Music Center**, constituie, neîndoios, un punct de atracție pentru publicul din partea locului, totdeauna avid de nume celebre. E cea de a treia montare pe care Șerban o realizează cu această sentimentală melodramă muzicală. De ce **Umbrelele din Cherbourg**, versiune scenică anglo-saxonă, după filmul francezesc al lui Jacques Demy, film de mare vogă, care a răsturnat, la vremea respectivă, niște canoane ale genu-

lui ? Într-un interviu („Plays & Players ; aprilie 1980), Andrei Șerban răspunde : „...fiindcă întîlnim în melodramă nevoia noastră de romantism, de sentiment... Fără inteligență, melodrama e ucigătoare, dar dacă o realizezi cu integritate profesională, cu decență și cu multă imaginație, spectatorii sînt seduși“... Aflasem că la Londra spectacolul fusese o cădere (9 reprezentații), „poate pentru că englezilor nu le plac poveștile franțuzești...“ (explicație dată, de regizor, Sylviei Drake), „...sau poate, fiindcă în Anglia nu există o tradiție a acestui tip de musical, de fapt o operetă“...

Americanii, în schimb, savurează melodrama, adoră spectacolele muzicale de orice tip, trec cu impasibilitate peste teritoriile ironiilor subtile, și, dacă nu se arată peste măsură de încîntați de parodia genului, preiau în schimb, cu entuziasm, **ideea spectacolului** : inscenarea unui film popular. Obișnuiți cu ecranizările, și atît de receptivi la propuneri noi, de ce n-ar accepta și o producție realizată vice-versa ?

Grațioasele umbrele franțuzești din Cherbourg, înălțate de adierea melodiei monotone și atît de persuasive a lui Michel Legrand, în traducerea prozaică, simplistă și împănată de tehnicisme a „slangului“, s-au americanizat total la Los Angeles, proces subliniat cu o fină maliție de o regie carteziană. Incîntător spectacol de divertisment, **Umbrelele din Cherbourg** desfășoară un evantai de superbe soluții vizuale (scenografia, Michael Yeargan), exploatînd cu nespuz rafinement jocul unor uriașe ecrane transparente, care ba șiroiesc de ploi melancolice de toamnă, ba preling picături cristaline, primăvăratice și dătătoare de speranță, paravane ce funcționează după trama piesei, despărțînd sau reunind pe prozaicii îndrăgostiți. Louis Valenzi, Stephanieanne Christopherson și Maureen Siliman, „triunghiul“ nefericit, voci admirabile, actori exersați, s-au supus placid acestei impetuoase și scilpitoare baghete regizorale, asistînd ei înșiși uluiți la rezultatele acestui tip de spectacol muzical, ce posedă o dimensiune neobișnuită pentru California : persiflarea sentimentalismului sau, cu alte cuvinte, ironia.

O coincidență a făcut ca, a doua zi după ce-am văzut **Umbrelele...**, la televizor, pe reputatul canal 28, cel fără de reclame, în seria **Marilor spectacole**, să se transmită piesa lui Samuel Beckett **O, ce zile frumoase !** Interpretă, cunoscuta actriță britanică Irene Worth, regizor, Andrei Șerban. Un spectacol-eveniment, considerat ca atare de toată presa, ca și de marele public, care a cerut reprogramarea, lucru rar (americanilor nu le place să revadă un spectacol, decît dacă e **remake**, adică transformat, schimbat). Un

spectacol excepțional prin simplitatea cu care această mare actriță dădea gestului oarecare. firese, un fior existențial, o dimensiune simbolică. Mimica, un tremur al buzelor, o bătaie a pleoapelor, o privire, exclamațiile dezvăluiau, cu o inocență alunecătoare prin cruzimea feroce a denunțării, banalitatea, stupiditatea, mărginirea unei existențe; și, totodată, sublima, eterna nevoie omenească de măruntele ritualuri cotidiene, care-î întrețin puterea de viațuire și supraviețuire. Biată femeie, îngropată pînă în gît în movila alunecătoare a **împrejurărilor**, această Winnie, cu aerul ei respectabil și ridicol, cochet și mizerabil, năuc și concentrat totodată, preocupată de perișă de dinți, de pieptene și de umbrelă, pălăvrăgind întruna, adresîndu-se mecanic unui Willy de mult dispărut, ce imagine cutremurătoare despre o lume inconștientă, obsedată de fleacuri, de obiecte, de prostii, incapabilă să sesizeze sensuri fundamentale, ca pierderea dialogului, a **contactului**, și, mai ales, dimensiunea gravă a existenței...

Festivaluri

Lunile de vară înseamnă, în sudul Californiei, festivaluri, locale, regionale, naționale, sărbători ale teatrului, sau îndatoriri, „deplasări”, sau închegarea, pe loc a unor trupe sau companii care, timp de cîteva săptămîni, joacă sub o aceeași „umbrelă”.

La San Diego se desfășoară un tradițional festival Shakespeare. Iată afișele: **Romeo și Julieta, Doi tineri din Verona**. Fotografii, actorii, regizorii nu mă ispitesc. Îmi amintesc de cele spuse de Sylvie Drake... Pentru cineva venit din Europa, din România... Renunț și plec să privesc oceanul...

Tot pe coastă, dar mai la nord, în localitatea Santa Maria, pe drumul spre Monterey și San Francisco, un afiș mă cheamă magnetic: **Moartea unui comis-voiajor** de Arthur Miller. O trupă mică, **Pacific Conservatory of the Performing Arts** prezintă acest spectacol, inaugurînd un festival! Spectacolul a început, actul întîi e chiar pe sfîrșite. Surpriză: toți actorii sînt negri. Realizez că drama lui Willy Loman, cel ademenit și înșelat de Visul American, furia și disperarea lui Biff, contestatarul din anii Depresiunii, durerea mocnită a Lindei, Mama și stîlpul familiei, sînt dramele și problemele unei comunități tipic americane, indiferent de culoare. Jucată azi, pe oricare altă scenă din State, piesa lui Miller pare, firește, datată; e, firește, o piesă de epocă. Nu aici, în Santa Maria, în interpretarea acestei trupe de culoare. Aici, pentru mi-

noritățile etnice, problematica socială a piesei este încă actuală: disperatul efort de integrare al comis-voiajorului, sentimentul lui adînc de frustrare, eșecul, sînt resimțite ca probleme ale zilei, și această autenticitate a contextului imprimă spectacolului, altfel mediocru, o vibrație specială. Aflu apoi că John Hancock, „Willy Loman cel negru”, este un actor cunoscut, un interpret mult solicitat la televiziune; printre altele, a jucat în **Rădăcinii**, cunoscutul serial care a bătut recorduri de popularitate. Nu mi-l amintesc din film, dar imaginea lui, punînd semînte la umbra unui zid cenușiu (acțiunea piesei a fost mutată la Chicago, acolo unde se află și „Strada Hotarului” (**Division Street**!)) îmi stăruie pe retină...

Teatre mici din Los Angeles

Multe, situate în cele mai neașteptate locuri, în garaje sau în biserici, în antrepozite sau în școli, în cafenele sau în cluburi, uneori în săli „adevărate”, teatrele mici sînt — mi se spune — triumful organizării și unității breslei. Se numără aproape 40 de lăcașuri cu mai puțin de o sută de locuri, adică teatre de „99 de scaune”. O lege decretată în 1927 —cînd migrația actorilor din est, din New York, a adus aici, în împrejurimile Hollywoodului, peste 1200 de artiști dornici să-și câștige existența — a permis înființarea unei asociații profesionale „Equity Association”, care, apărîndu-și membrii de lăcomia producătorilor, le reglementează îndatoririle și drepturile. Teatrele mici reprezintă acum șansa actorilor de teatru de a fi văzuți de producătorii și regizorii de film; o anticameră a celor care rivnesc să pătrundă în „Screen Actors' Guild”, breasla actorilor de cinema, și o oportunitate pentru cei care filmează: contactul necesar cu publicul, posibilitatea de a simți „pe viu” respirația spectatorilor, de a auzi pocnetul necontrafăcut al unor palme, după aplauzele și hohotele de ris „din conserve”. Obținîndu-și un statut independent, de laborator artistic, de atelier de cercetare, ieșind din raza distrugătoare a profitului, teatrele mici sfidează legile „showbiz”-ului, ale succesului comercial, dorindu-se nuclee de artă autentică. Nu toate izbutesc să se mențină ca atare, greutățile financiare apar la tot pasul, dar, treptat, cîteva dintre ele au cucerit stima criticii și curiozitatea, ba chiar interesul publicului. Ceea ce nu-i puțin lucru, în partea locului. **ATA** sau **American Theatre Arts** este cel mai renumit, cel mai prestigios teatru mic. Situat cu îndrăzneală în inima Hollywoodului, lingă faimoasa intersecție dintre Hollywood și Vine, acolo unde se

Scenă din „Richard's Cork Leg” de Brendan Behan

află Sfinta Sfințelor filmului, Chinese Theatre, templul cu autografele idolilor ecranului, ATA are pe dinafară o înfățișare banală, specifică vechiului oraș; o casă albă, cu un singur etaj, în care balconul de tip maur sugerează influența hispanică, iar acoperișul de olane ruginii, Sudul. Don Eitner, directorul teatrului, regizorul lui principal și profesor de actorie — căci ATA este și o școală de teatru — îmi explică: „Sintem un conservator popular, pentru cei lipsiți de mijloace, care aspiră să devină profesioniști adevărați. Cred că aducem, în comunitatea teatrală din Los Angeles, o experiență creatoare, înaintată. Ambiția noastră este să devenim cel mai bun ansamblu repertorial din Los Angeles, mai mult decât atât, una dintre primele companii ale Statelor Unite!” Pretențiile și aspirațiile acestui teatru modest nu sînt deșarte: numeroase premii și distincții încununază opțiunile repertoriului ale ATA-ei, mai cu seamă cele privitoare la noile piese americane; aici, de pildă, s-a născut **Gin-Game (Gin-Rummy)** de D. L. Coburn, premiată în 1978 cu Pulitzer (ceea ce nu înseamnă că piesa trebuia, neapărat, jucată la noi, la „Bulandra”); montări de piese clasice inedite au devenit alt centru de interes și studiu pentru interpreți și prilej de laudă din partea criticii:

În zilele de aur ale bunului rege Charles, scrierea rar jucată a lui G. B. Shaw, a dobindit, anul trecut, premiul Cercului criticilor dramatici din Los Angeles.

Richard's Cork Leg (Richard, Picior de plută), o piesă neterminată a regretatului dramaturg irlandez Brendan Behan, constituie pretextul unei demonstrații amuzante de spectacol-colaj, în care interpretarea realistă și șarja, pantomima și songul, scenetele de gen și improvizăția liberă se mixează cu dezinvoltură, pentru a se lumina atitudini anticolonialiste, antisasiste, antimilitariste, anticlericale, antifeministe... Spectacolul are factura și alura unei montări studențești, o feroare juvenilă în exprimarea ideilor și o inocență dezarmantă în transfigurarea artistică. Sala participă cu voioșie la acțiune, spectatorii încep să cînte împreună cu actorii, încă un moment și am senzația că se vor urca pe mica scenă și vor începe să danseze laolaltă. La ieșire văd o fată tină purtînd un copil, nu în circă, ci într-un soi de mic rucsac, discutînd aprins, chiar certîndu-se, cu doi dintre interpreți. E regizoarea spectacolului, Diane Haak. E la prima ei montare în Los Angeles, pînă acum a lucrat în teatre universitare, în Midwest, dar are noroc, **ATA** este o trambulină de lansare, Don Eitner, un adevărat animator, care acordă tinerilor șansa afirmării! Acum e supărată, doi băieți cer înlocuirea, au fost acceptați într-un film... Stînd împreună de vorbă, în fața pereților tapetați cu afișele stagiunii și fotografiile actorilor, în holul destul de strîmt de la intrare, am brusc senzația că mă aflu într-un loc familiar, în foyer-ul teatrului de la Piatra Neamț sau în hall-ul de la I.A.T.C., și îmi dau seama că oamenii de teatru trăiesc cam pe aceeași paralelă a preocupărilor, că probleme asemănătoare îi înrudesce...

S-a lăsat seara, spectacolul fusese în matineu, la ora cinci. Acum, pe Sunset Strip, fișia îngustă de localuri și săli de cinematografe, care sfirșește brusc în Sunset Boulevard (Bulevardul Apusului) s-au aprins feeric luminile, improșcînd reclame spre un cer acoperit de alte zeci de pancarte și inscripții. Fosforescente, luminoase, ele plutesc în noapte ca niște zmeie fantastice... Cerul nu se mai vede, doar reclamele de discuri, de filme, de spectacole deocheate, deșuchiate, un „showbiz” strălucitor și agresiv, fascinant și vulgar, care înghite grămezi de bani. Capăt atunci mai mult respect pentru strădania micului teatru pe care l-am văzut, strecurat, aici, printre restaurante și cinematografe cu filme X (pornografice), și înțeleg mai bine strădania demnă și eroică, cu care scena lui apără noțiunea sacră de artă. ■